

Nejméně příznivá je vzdělanostní struktura romského obyvatelstva. Z celé populace starší 15 let je pouhých 9,7 % vyučených, úplné středoškolské vzdělání má 0,9 % obyvatel a vysokoškolské 0,3 % obyvatel romské národnosti.

Ekonomická aktivita obyvatelstva jednotlivých skupin národností v podstatě koresponduje s věkovou strukturou - nejvyšší podíly ekonomicky aktivních jsou u obyvatel národností vietnamské (94,3%), maďarské (65,6%) a řecké (65,3%), nejnižší u obyvatel národností rusínské (33,1%) a rumunské (44,4%).

5. ÚROVEŇ VZDĚLANOSTI OBYVATELSTVA

Dosažené *školní vzdělání* je jednou z významných charakteristik zjišťovaných při sčítání lidu. Do programu sčítání byla zařazena otázka na vzdělání poprvé v roce 1950, při sčítáních v letech 1921 a 1930 byla zjišťována pouze gramotnost obyvatelstva - tj. znalost čtení a psaní. Např. v roce 1930 bylo na tehdejší území Čech, Moravy a Slezska sečteno cca 116 tisíc obyvatel starších 10 let, kteří neuměli číst ani psát. Bylo to zhruba 13 osob z tisíce v uvedené věkové skupině.

Úroveň vzdělanosti obyvatelstva se od sčítání v roce 1950 zjišťuje jako nejvyšší dokončený stupeň školního vzdělání u obyvatelstva staršího 15 let.

Výsledky sčítání lidu jednoznačně dokumentují výrazný a trvalý vzestup úrovně vzdělanosti obyvatelstva (měřeno školním vzděláním) v období let 1950 - 1991. Trvale se snižoval počet i podíl osob s pouhým základním vzděláním, naopak rostl počet i podíl osob s odborným vzděláním, středním i vysokoškolským.

Nejrychleji vzrostl v rozmezí let 1950 až 1991 počet osob s vysokoškolským vzděláním - téměř 9,5krát.

Nejvýraznější zvýšení podílu na celkovém počtu obyvatel zaznamenaly osoby se středním odborným vzděláním (o téměř 26 bodu); ze čtyř pětín přitom tvořily tuto skupinu osoby vyučené. Počty vyučených dosáhly v roce 1991 celkové výše 2 466 tisíc osob a proti

roku 1970 vzrostly o více než 40 %. Jejich podíl na celkovém počtu obyvatel se středním vzděláním přesáhl 85 % (v roce 1970 to bylo necelých 78 %). Značný vzestup zaznamenaly v učňovském školství od poloviny sedmdesátých let nově zavedené učňovské obory s maturitou. Zatímco např. v roce 1975 absolvovalo tyto obory necelých 3 tisíce osob, v roce 1991 bylo sečteno již 95,5 tisíc obyvatel s tímto typem vzdělání.

Školní vzdělání obyvatelstva staršího 15 let podle výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 1991

Školní vzdělání	Obyvatelstvo starší 15 let				
	1950	1961	1970	1980	1991
základní	5 606 019	5 743 688	4 086 749	3 511 734	2 696 065
střední odborné ^{x)}	660 949	546 852	2 225 013	2 556 344	2 878 645
úplné střední	344 627	642 825	1 043 936	1 348 453	1 866 983
v tom: všeobecné	141 528	205 352	260 111	278 303	342 506
odborné ^{xx)}	203 099	437 473	783 825	1 070 150	1 524 477
vysokoškolské	61 687	156 412	263 127	393 524	582 849
bez vzdělání	21 673	24 478	22 226	20 061	27 778
nezjištěno	62 802	28 707	59 942	49 794	85 459
Úhrn obyvatelstva staršího 15 let	6 757 757	7 142 962	7 700 993	7 879 910	8 137 779

x) včetně učňovského

xx) včetně podnikových institutů a kursů na vysokých školách

Zvyšování vzdělanosti obyvatelstva bylo výsledkem trvalého růstu počtu mladých absolventů středních a vysokých škol, který při přirozené obměně obyvatelstva postupně zlepšoval ukazatele vzdělanosti v celé populaci.

V roce 1950 se podíl osob se základním vzděláním pohyboval mezi 74,4 % (věková skupina 25 - 29 let) a 90,6 % (osoby 60leté a starší). Velmi nízké byly podíly osob s úplným středním a s vysokoškolským vzděláním. Do roku 1991 se struktura vzdělanosti ve všech

Sčítání lidu, domů a bytů

věkových skupinách výrazně změnila. Ve skupině obyvatel 60letých a starších sice ještě v roce 1991 celá polovina měla základní vzdělání, např. ale ve věkové skupině 25-29 let již jen pouhá desetina. Na druhé straně střední odborné a úplné střední vzdělání bylo poměrně rovnoměrně zastoupeno ve všech věkových skupinách obyvatelstva mezi 25 a 49 lety.

Vývoj školního vzdělání obyvatelstva podle věku v roce 1950 a 1991

Školní vzdělání	Rok sčítání	Věková skupina					
		15-24 let	25-29 let	30-39 let	40-49 let	50-59 let	60+ a nezj.
Z 1000 osob má vzdělání:							
základní	1950	796	744	800	838	876	906
	1991	406	106	173	220	362	555
střední odborné	1950	136	139	114	98	68	33
	1991	325	420	435	401	336	259
úplné střední všeobecné	1950	30	44	20	15	14	10
	1991	79	52	31	40	26	27
úplné střední odborné	1950	26	50	41	28	22	19
	1991	169	284	232	233	188	92
vysokoškolské	1950	2	13	14	11	9	9
	1991	13	125	116	94	74	45
osoby bez vzdělání	1950	2	2	3	3	3	6
	1991	3	3	3	2	3	5
nezjištěno	1950	8	8	8	7	8	17
	1991	5	10	10	10	11	17

Struktura školního vzdělání v roce 1950 nebyla výrazně diferencovaná podle pohlaví; ukazatele u mužů byly jen mírně lepší než u žen. Největší rozdíl (nebereme-li v úvahu základní vzdělání) činil 2,5 bodu u podílu osob s úplným středním odborným vzděláním.

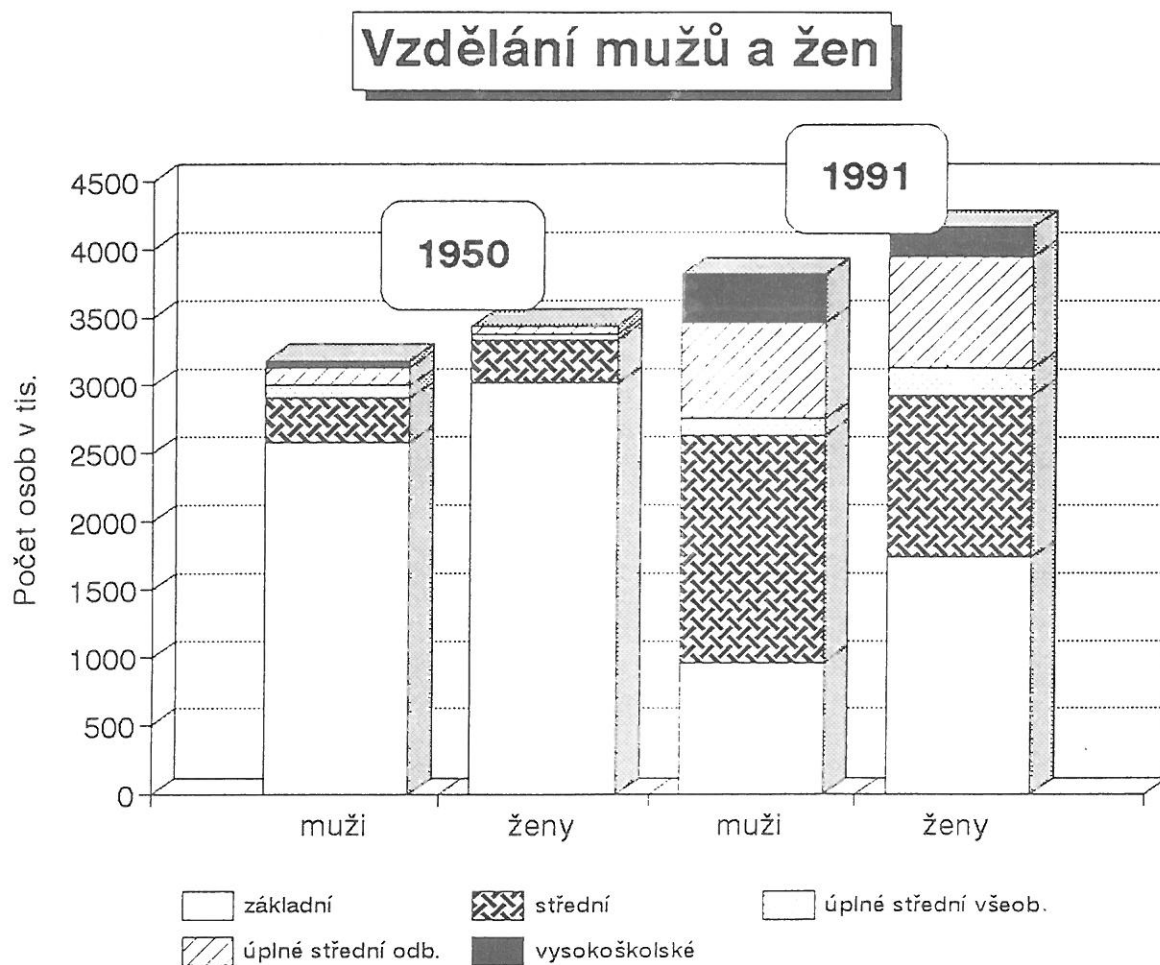
V období mezi sčítáními 1950 a 1991 nejdynamičtěji vzrostl u mužů i u žen počet vysokoškoláků (muži 7krát, ženy dokonce více než 21krát), jejich absolutní počty byly ale v roce 1950 velmi nízké. Počty mužů se středním vzděláním vzrostly 5krát, počty žen 3,7krát. Zvýšení počtu absolventů úplného středního odborného vzdělání bylo u mužů

pětinasobné, počet žen s tímto vzděláním se zvýšil více než 13krát.

Školní vzdělání mužů a žen starších 15 let v roce 1950 a 1991

Vzdělání	Rok sčítání	M u ž i		Ž e n y	
		absolutně	v %	absolutně	v %
základní	1950	2 583 731	79,8	3 022 288	85,9
	1991	961 720	24,7	1 734 345	40,9
odborné	1950	335 931	10,4	325 018	9,2
	1991	1 679 506	43,1	1 199 139	28,2
úplné střední všeobecné	1950	93 014	2,9	48 514	1,4
	1991	129 213	3,3	213 293	5,0
úplné střední odborné	1950	140 652	4,3	62 447	1,8
	1991	703 073	18,1	821 404	19,3
vysokoškolské	1950	51 508	1,6	10 179	0,3
	1991	365 162	9,4	217 687	5,1
bez vzdělání	1950	8 593	0,3	13 080	0,4
	1991	12 039	0,3	15 739	0,4
nezjištěno	1950	25 531	0,7	37 271	1,0
	1991	41 173	1,1	44 286	1,1

Ačkoliv se úroveň vzdělání obecně zvyšovala, rozdílná tempa růstu u jednotlivých druhů vzdělání mužů a žen se promítla do jejich odlišné struktury. V roce 1991 byly rozdíly ve struktuře vzdělání mužů a žen výraznější než v roce 1950. Např. u podílu středního odborného vzdělání činil rozdíl 14,9 bodu ve prospěch mužů, u podílu vysokoškolského vzdělání 4,3 bodu ve prospěch mužů. Z porovnání struktur vzdělání obou pohlaví vyplývá, že největší skupinou u mužů jsou osoby se středním odborným vzděláním (43,1 %) a základním vzděláním (24,7 %). U žen je stále ještě nejpočetnější skupina se základním vzděláním (40,9 %), druhou největší skupinu tvoří ženy se středním odborným vzděláním (28,2 %). Jedinou skupinou, v níž mají ženy převahu (absolutně i relativně), je skupina osob s úplným středním všeobecným vzděláním, tzn. absolventi gymnázií, kteří nepokračovali nebo nedokončili další studium.

Za posledních 20 let se v absolutním vyjádření nejvíce zvýšil počet ekonomicky aktivních osob s úplným středním vzděláním (tj. s maturitou), a to o více než 650 tisíc osob, se středním vzděláním - o téměř 490 tisíc osob. Úměrně tomu se změnila struktura ekonomicky aktivních podle vzdělání, přičemž u mužů v současné době převažuje střední vzdělání (polovina všech ekonomicky aktivních mužů); u žen jsou zhruba stejně (třetinou) zastoupeny střední i úplné střední vzdělání.

**Školní vzdělání osob ekonomicky aktivních podle výsledků sčítání lidu
v roce 1970 a 1991**

v %

Vzdělání	1970			1991		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
základní	40,4	29,5	53,3	18,7	13,9	24,0
střední odborné	37,1	46,7	25,7	43,1	50,6	34,7
úplné střední celkem	17,1	16,8	17,4	27,8	23,2	32,9
z toho: odborné	13,7	14,0	13,3	23,8	20,6	27,4
vysokoškolské	4,8	6,3	3,0	9,4	11,2	7,5
bez školního vzdělání	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
bez údaje o vzdělání	0,5	0,6	0,5	0,9	1,0	0,8
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zajímavé výsledky poskytlo zpracování údajů o školním *vzdělání v jednotlivých socioprofesionálních skupinách*. Nejvyšší zastoupení vysokoškolského vzdělání bylo dle předpokladu ve skupinách pracovníků vědy, výzkumu a vývoje, pracovníků řízení a správy, pracovníků ve školství, kultuře a ve zdravotnictví, ale také u osob svobodných povolání. Základní případně střední vzdělání převažovalo u dělnických profesí, soukromě hospodařících rolníků, pomáhajících v rodinném hospodářství i u samostatně činných. U nově zjišťované socioprofesionální skupiny *zaměstnavatelů* byly zastoupeny poměrně rovnoměrně osoby se středním i s úplným středním vzděláním (dohromady tvořily téměř 70 %). Vysokoškoláků byla mezi zaměstnavateli zhruba pětina; 8 % bylo se základním vzděláním.

Vzdělanostní struktura obyvatelstva *v jednotlivých regionech republiky* byla poměrně vyrovnaná s výjimkou Prahy, kde jsou výrazně vyšší podíly vysokoškoláků i středoškoláků. Je to odrazem struktury pracovních příležitostí v hlavním městě, kde je mimo jiné značná koncentrace orgánů státní správy, vědeckých a výzkumných pracovišť, škol a pod.

Struktura vzdělání obyvatelstva v jednotlivých krajích České republiky

k 3. 3. 1991

v %

Kraj	z počtu osob starších 15 let má vzdělání				
	základní	střední		úplné střední	vysokoškolské
		učňovské	odborné		
Hl.m. Praha	21,9	22,8	6,9	30,5	16,0
Středočeský	35,0	32,3	5,3	21,6	5,1
Jihočeský	34,1	30,6	4,9	23,0	6,1
Západočeský	34,3	30,9	4,7	22,6	5,7
Severočeský	37,5	31,5	4,3	20,6	4,7
Východočeský	33,0	31,3	6,2	22,6	5,5
Jihomoravský	34,2	30,9	4,7	22,1	7,1
Severomoravský	34,8	31,6	4,1	21,5	6,2
Česká republika	33,1	30,3	5,1	22,9	7,2

Z porovnání jednotlivých okresů jsou patrné značné diference ve struktuře obyvatelstva podle dosaženého vzdělání. Rozdíl mezi maximálním a minimálním podílem např. u základního vzdělání činí téměř 20 bodů, u úplného středního nebo vysokoškolského vzdělání zhruba 13 bodů.

Nejvyšší podíly obyvatel starších 15 let s dosaženým vysokoškolským, ale i úplným středním vzděláním byly zjištěny ve velkých městech - Praha, Brno, Plzeň. Podíly vysokoškoláků zde činily 10 - 16 %, podíly středoškoláků 29 - 31 %. Vyšší podíly než byl celostátní průměr byly u obou uvedených typů vzdělání dále v okresech Hradec Králové, Ostrava - město, České Budějovice, Olomouc a Pardubice.

Naopak nejnižší zastoupení vysokoškoláků (méně než 4 % obyvatel okresu ve stáří 15 a více let) bylo v okresech Teplice, Plzeň - jih, Chomutov, Plzeň - sever, Děčín a v okrese Sokolov. Minimální podíly středoškoláků s maturitou (méně než 19 %) byly zjištěny v okresech Břeclav, Plzeň - sever, Sokolov a nejméně v okrese Znojmo (17,6 %).